

L'evolució dels valors

Maria-Àngels Roque

Institut Europeu de la Mediterrània

L'ampliació de la Unió Europea i el debat que s'ha obert sobre els fonaments de la seva identitat porten a preguntar-nos sobre els valors, les opinions, les actituds i les preferències dels europeus. I, en particular, si els ciutadans dels diferents països de l'Europa del Sud comparteixen alguns valors, si això els diferencia dels habitants d'altres àrees d'Europa i del món, si aquests valors han sofert canvis importants i cap a quina direcció.

Alguns teòrics de la cultura han elaborat, després de la caiguda del món bipolar, el concepte de *xoc de civilitzacions*. D'altra banda, també han aparegut nous moviments reivindicatius per contrarestar els difícils ajustaments que tenen les cultures davant les pressions econòmiques i culturals del pensament únic. En aquest sentit, les enquestes mundials i europees de valors, que es fan regularment, evidencien que persisteixen tradicions culturals específiques, malgrat els canvis. No hi ha cap mena de dubte que en els últims anys estem assistint a un canvi en els valors dels individus, estem passant d'una percepció materialista de les coses a una societat amb valors postmaterialistes, on el més important ja no és garantir la supervivència de l'individu (que es dona per segura), sinó afavorir l'autoafirmació personal, amb valors que fomenten la confiança i la individualització. Aquesta tendència, que es dona des dels anys setanta, no ha seguit un procés lineal, ja que l'evolució en els diferents països segueix camins i línies temporals diferents.

Es pot detectar una evolució en el canvi de valors cap al postmaterialisme d'algunes societats, ja que tal i com afirmava el pro-

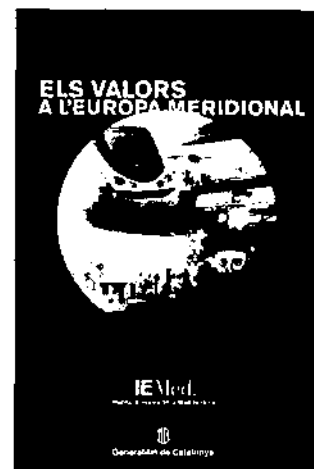
fessor Ronald Inglehart, la potenciació de l'individu com a subjecte es dona de manera general en tots els àmbits, sense deixar, però, de participar en accions socials específiques. En l'àmbit europeu, hi ha un doble vincle d'homogeneïtat i heterogeneïtat, ja que podem trobar molts punts en comú dins de les nacions europees, però al mateix temps també hi ha múltiples diferències. De la mateixa manera, les diferències internes també són molt importants, tant per a l'Europa del nord com per a l'Europa meridional; a causa de les diverses tradicions històriques, l'anàlisi dels valors dels europeus es converteix en un laberint complex, i no és tan fàcil fer-ne previsions, segons ens ha explicat el sociòleg Jan Kerkhofs.

Tenint en compte aquests inconvenients, en aquestes jornades han quedat paleses algunes coincidències, tant pel que fa a l'Enquesta Mundial de Valors, com a l'Enquesta Europea, o fins i tot per a cadascun dels països o territoris presentats (França, Itàlia, Espanya i Catalunya). En primer lloc, veiem que per als europeus la família és el més important (sobretot per als països de l'Europa meridional) però també per a altres països del nord i el centre d'Europa. Tot i que la família tradicional pugui estar en crisi (augment de divorcis, diversificació dels models familiars), continua sent un pilar bàsic en la formació dels valors, malgrat que algunes famílies han dimitit en la transmissió de valors, com s'ha manifestat en aportacions concretes especialment vinculades a l'educació.

Un altre aspecte que també augmenta a tot Europa és la tolerància, la permissivitat; sobretot

en la moral privada i familiar; així com el respecte vers els altres, que va relacionat amb aquest creixement de l'individualisme (deixar fer a tothom allò que vulgui sempre que no perjudiqui els altres). L'Europa meridional destaca pel poc nivell associatiu i voluntarisme, per l'escàs interès per la política i per la distància entre el que es diu i el que es fa, on difereixen força els principis morals (valors) sobre les accions finals. Així, segons el sociòleg Jean-François Tchernia els francesos diuen que el matrimoni és una institució passada de moda quan en realitat continua sent molt important.

El segon àmbit més important és el treball, a tot Europa, però per motius diferents; així, als països de l'Europa de l'est la gent vol guanyar diners per arribar al nivell de vida de l'Europa septentrional, i en el cas de l'Europa meridional la importància de la feina es decanta més cap a una oportunitat de desenvolupament personal (com en els països nord-europeus), tot i que el primer que es demana a una feina és que els ingressos siguin bons. També és en el treball on trobem una de les poques diferències de gènere que es detecta en les enquestes de valors (europees i mundials), ja que si bé els homes demanen característiques més materialistes a la feina (o sigui, quantitatives), les dones s'inclinen més per demandes generalistes, de caràcter postmaterialista (o sigui, qualitatives). En opinió del sociòleg italià Renzo Gubert, es podria dir que la peculiaritat dels països mediterranis és una ampla cohesió social, una solidaritat i un equilibri entre els valors d'igualtat i de llibertat, justícia redistributiva i una certa relació entre política i religió. A Itàlia destaca la importància que continua tenint l'Església, com a institució en la qual es té més confiança, i amb l'augment de la percepció de l'efectivitat de les accions de l'església. A més, és l'únic país que valora la igualtat per sobre de la llibertat, quan en la resta de paï-

sos la tendència és la contrària. Espanya i concretament Catalunya són grans defensors de la democràcia amb valors més alts que els seus veïns mediterranis i, si bé no són gaire confiats amb la gent en general —si que ho són, però, amb la família—, tenen una gran confiança amb les institucions, especialment, en el cas de Catalunya, pel que fa al sistema d'ensenyament, de sanitat, o al parlament —tant a les enquestes com també hem vist aquests dies a la realitat—. Així mateix, destaca la capacitat de mobilització per accions polítiques alternatives, no pas per paliar possibles déficits democràtics, sinó per complementar el sistema i cridar l'atenció de l'opinió pública, per fer-se sentir i influir en les decisions, una actitud que té a veure clarament amb aquesta emergència dels valors postmaterialistes.

L'augment de la secularització es reflecteix en una creixent laïcitat dels europeus, enfront d'una major religiositat a escala mundial. Aquest augment de la laïcitat (que s'expressa en el descens de les pràctiques religioses) no implica una pèrdua de valors morals en ella mateixa, ja que el rerefons que porta implícit continua condicionant el sistema de valors en cada territori, ja sigui amb el catolicisme, el protestantisme o el cristianisme ortodox. La religió és clau a l'hora d'entendre les diferències i els punts coincidents entre territoris o societats diverses.

La situació actual de mundialització on en principi tot el món està interrelacionat, tal com afirmava el sociòleg Manuel Castells, provoca que cada vegada el poder de decisió estigui en mans de menys persones, amb la qual cosa es produeix l'efecte contrari d'atomització de la societat, de retorn al localisme per mirar de trobar afinitats més properes. Sorgeix per tant el concepte de *glocalització*, on la globalització i el localisme no es contraposen, sinó que van agafats de la mà: són les dues cares de la mateixa moneda.

Quant a la desafecció de l'estat i l'augment de la identitat social de pertinença al territori local, en el cas d'Espanya es veu que majoritàriament s'afirma pertànyer a l'agrupació geogràfica més propera. Al llarg d'aquests darrers vint anys, tal i com afirmava Javier Elzo, la identitat espanyola *strictu sensu* ha anat perdent lloc en favor de la identitat regional/autònoma, especialment en determinades nacionalitats, com Catalunya i el País Basc. L'últim lloc l'ocupen les àrees transestatals (Europa i el món sencer) que no desperten gaires passions territorials. El sentiment de pertinença a Europa no només és escàs, sinó que ha baixat en els darrers anys. Malgrat això, s'aspira a fer que les tendències majoritàries siguin compartides, i no excloents.

De les conclusions presentades per mi mateixa sobre Catalunya podem dir que la societat catalana d'avui es configura com una societat satisfeta, individualista i secularitzada, amb una forta dosi de pragmatisme, permissivitat i tolerància, i amb un marcat sentit de la seva identitat cultural diferenciada, però sense mostrar, tanmateix, cap signe de crispació política. En alguns punts aquestes característiques poden semblar contradictòries, però hem de recordar que, quan parlem dels trets principals o de les tendències i posicions majoritàries, la societat catalana, com qualsevol altra, no és una realitat homogènia, sinó que està plena de matisos.

Si les diferències nacionals no poden interpretar-se més que en funció de tota la història i de la cultura política d'una societat, també és cert que les tensions entre obertura i tancament són permanents a tots els països, i també als països de l'Europa meridional. És per això que aquesta reflexió sobre els nostres valors es demostra que és particularment adient en un moment com l'actual, on s'estan construint els valors que conformaran el segle XXI.

Finalment, cal incidir en el fet que per afrontar aquests nous reptes —propis de la mundialització— hem de donar més importància a la societat civil, als seus actors, i a la dimensió privada de la vida política, i hem de ser capaços de donar noves respostes a la gestió de l'espai públic amb imaginació i harmonia, buscant la defensa de les identitats que s'hi expressen i la necessària cohesió de la societat.

L' exposició del Centenari de Ramon Violant i Simorra a l'Etnològic

Josep Fornés

Director de Programes del Museu Etnològic de Barcelona

Amb el títol "Vida Quotidiana als Anys Quaranta", el Museu Etnològic de Barcelona presenta fins al 2 de novembre una exposició que recull part del patrimoni objectual del museu obtingut en les campanyes que l'etnògraf autodidacta Ramon Violant i Simorra va fer els anys quaranta, sobretot a les zones del Pallars i la Ribagorça.

Violant neix l'any 1903 en un poble del mateix Pallars, Sarroca de Bellera, on va a escola fins als tretze anys, quan deixa l'estudi per anar a aprendre a fer de sastre amb el seu oncle. Les llegendes de Verdager i les obres de Guimerà mantenen viva la seva afició per la lectura fins que s'estableix a Barcelona amb taller propi l'any 1921.

A Barcelona entra en contacte amb Joan Amades a l'Esbart Català de Dansaires. Coneix també Francesc Baldelló, Rossend Serra i Pagès, Valeri Serra i Boldú, Sara Llorens, Pau Vila, Francesc de B. Moll, Tomàs Carreras i Josep M. Batista i Roca. Els seus contactes amb la intel·lectualitat de l'època li obren més finestres a un coneixement en el qual passa de l'afició inicial a una dedicació prou sistemàtica. Una dedicació que faria de la seva obra un referent indispensable en l'estudi etnogràfic del Pirineu. Un referent autodidacte que encara avui sorprèn el món acadèmic per la seva importància testimonial i patrimonial.

En la dècada dels quaranta, Violant pensa en la idea de crear un museu etnogràfic a Barcelona. Amb Agustí Duran i Sanpere, director de l'Arxiu Històric de la Ciutat i amb Joan Amades creen la Secció Etnogràfica del Museu d'Indústries i Arts Populars al Poblet Espanyol de Montjuïc, de la

qual és nomenat conservador el febrer de 1942, amb la voluntat d'esdevenir el Museu Etnogràfic de Catalunya. En el moment actual tot aquest llegat patrimonial forma part del Museu Etnològic de Barcelona.

Durant els anys cinquanta col·labora amb el Consell Superior d'Investigacions Científiques i estén la recerca a d'altres àrees geogràfiques. El seu interès inicial per la cultura material s'amplia cap a aspectes rituals i simbòlics.

L'exposició s'estructura en diferents àmbits que presenten objectes de la vida quotidiana a la llar i al camp: la cuina i el foc de la llar, el dormitori, la indumentària, els objectes de ceràmica d'ús quotidià, l'elaboració del pa, la llet i el formatge, la feina de filar, l'estable.

Destaquen els objectes relacionats amb la vida dels pastors, sobretot pel que fa a la talla de la fusta de boix i al treball amb el ramat. El joc i la joguina ocupen un dels àmbits més evocadors de l'exposició, com també l'apartat que mostra alguns objectes de religiositat popular com exvots, escapulars conjuntament amb instruments de festa, com les tinesbres o el pandero de les Majorales del Roser.

Un dels àmbits més exhaustius és el de la ceràmica. Citrells, dolls, gibrells, gerres i càntrics de Miravet, Tivenys i Verdú, rivalitzen en bellesa i disseny amb els d'indrets on gairebé ja ha desaparegut la memòria terrissaire.

Els oficis de cistellaire, espardenyer, esclopaire i rajoler, comparteixen protagonisme amb els objectes emprats en el treball del cànem, en una exposició que recupera la memòria d'un passat que ens apropa al present de les